

Osmi mednarodni simpozij o gozdnih kurah (The 8th Grouse Symposium) 12.-17. 9. 1999, Rovaniemi, Finska

Miran ČAS*

Potovanje z letalom z Brnika proti polarnemu krogu na severu Finske v lepem pozno poletnem jutru 11. 9. 1999 je obetalo zanimivo doživetje nepoznane dežele. Še posebno med letom iz Helsinkov v Rovaniemi na Laponskem na severu Finske s 35.000 prebivalci sta se združili predstavi o deželi tisočerih jezer in borealnih gozdov z realno podobo prostrane in malo obljudene skandinavske pokrajine.

Po tednu bivanja in po terenskem ogledu enega od 25 nacionalnih parkov v lepem sončnem dnevu je bila predstava o Finski popolna. Nacionalni park Pyhänturi s površino 43 km², z učnimi in rekreacijskimi potmi v gozdnati krajini z močvirji leži 80 km nad polarnim krogom in obsega habitate divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.), gozdnega jereba (*Bonasa bonasia* L.), ruševca (*Tetrao tetrix* L.), barjanskega snežnega jereba (*Lagopus lagopus* L.) podobnega belki (*Lagopus mutus* M.) in severnega jelena. Smreka, rdeči bor, breza ter posamezno iva in jerebika, rahel sklep krošenj v gozdovih, popolna pokrovnost zeliščnega sloja z borovnico, brusnico in drugimi acidofilnimi vrstami ter rdeče-rumene pisane jesenske barve dajejo tej gozdnati krajini svojstveno podobo. Podoba spo-

minja na zaraščajočo pohorsko ali poključsko planoto z močvirji. Prečkanje Kemijoki, ene najdaljših evropskih rek s pritoki, kjer živijo beli lososi, in postanek ob jezeru na selitveni poti labodov blizu mesta Kemijärvi, najsevernejšega mesta na Finskem, sta samo še dopolnila vtis o utripu življenja v tej prostrani, rahlo valoviti pokrajini. V ljudeh Rovaniemija je bilo čutiti skromnost, redkobesedno domačnost in kulturno prijaznost, v njegovem značaju pa povprečno urejenost evropskega mesta in visoke cene.

Simpozija se je udeležilo okoli 150 znanstvenikov iz večine dežel severnega iglastega gozda, kjer živijo gozdne kure. Predstavljenih je bilo 50 referatov in 45 posterjev.

Samo predstavitev Finske in dežele Laponske na severu nad polarnim krogom so izvedle lokalne oblasti in nacionalne inštitucije, na najbolj nazoren način pa sta bili predstavljeni v muzeju tradicionalnega življenja Laponcev in Eskimov na samem prizorišču simpozija, v Arktičnem centru (ARCTIC CENTRE) v Rovaniemiju. V muzeju je z razstavnimi predmeti in maketami slikovito prikazana in poudarjena tesna odvisnost človekovega bivanja od narave ter visoka stopnja pouče-

Slika 1: Učna pot v značilni finski gozdnati krajini z močvirji z opazovalnico za ptiče

Slika 2: Arktični center v Rovaniemiju (Oba foto: Miran Čas)

* mag. M. Č., univ. dipl. inž. gozd., Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

nosti in osveščenosti za varstvo naravnega okolja v tem prostoru. Tradicionalni način življenja na Laponskem in odvisnost od narave odražajo mnogi izdelki, pripomočki in orodja, npr. iz kož severnih jelenov (šotori, ribiški čolni, oblačila). Sorazmerno visok odstotek lovcev na Finskem, kar 50 % aktivnih moških, potrjuje lovsko tradicijo. Preživetje v tej deželi prostranih gozdov, z drevjem, nikoli višjim od 20 m, so omogočale tudi gozdne kure in severni jeleni kot glavne lovne vrste v optimumu areala ter lososi iz rek. Gospodarstvo pa poleg turizma označuje gojenje gozdov in predelava lesa ter izkoriščanje mnogih dragocenih rudniških žilnih kovin.

Na področju varstva narave posvečajo v zadnjem času veliko skrb raziskavam in ukrepom za ohranitev gozdnih kur, saj se številčnost populacij močno znižuje. Divji petelin še velja za lovno divjad. V jesenskem času, od začetka septembra do konca oktobra, jih lovijo na tisoče. Upadanje številčnosti pripisujejo poleg lovu tudi vse večji obljudenosti in rabi dežele. V zadnjih letih se je močno povečal negativen vpliv zaradi večanja dolžine motečih presekov raznih energetskih vodov, cest. Upada le dolžina telefonskih vodov. Veliko breme pri stabilizaciji habitatov še vedno predstavljajo posledice močnih sečenj za izplačilo vojne odškodnine in obnove porušene dežele po drugi svetovni vojni. Posledica tega je visok delež mladih, za habitate gozdnih kur še neprimernih gozdov.

Sam simpozij je trajal pet dni in je poleg predstavitve finskih raziskav in trendov potekal v sedmih tematskih sklopih, ki jih je skupaj z organizacijskim odborom in Finskim raziskovalnim inštitutom za divjad in ribe (Finnish Game and Fisheries Research Institute) uspešno vodil prof. dr. Harjo Linden iz Helsinkov.

Na glavnih sejah so bile predstavljene naslednje vsebine:

1. Populacijska dinamika gozdnih kur: Na severu (Finska) ugotavljajo 6 do 7-letne cikle in izgubljeni zadnji cikel iz nejasnih razlogov (LINDEN 1999, RANTA 1999). Pri vseh štirih vrstah gozdnih kur v Evropi (divji petelin, ruševac, gozdni jereb in belka) je v zadnjem obdobju opazno močno upadanje številčnosti. Referenti so predstavili proučevanja dinamike znotraj populacij in tudi v odnosih s populacijami plenilcev. Med negativnimi dejavniki na upadanje populacijske gostote so predstavili tudi vpliv parazitov, gospodarjenja z gozdovi in lova. Zanimiva je ugotovitev, da se ob prisotnosti večjega števila populacij vplivnih vrst plenilcev z različnimi populacijskimi dinamikami nihanja populacijske gostote gozdnih kur

izravnajo (primer: populacije gozdnih kur na Škotskem, Peter Hudson).

2. Lovske študije: Predstavljajo proučevanja vpliva lova na osnovi števila odstrela in mortalitete zaradi predatorskih ali parazitskih vrst na trende gibanja številčnosti populacij gozdnih kur ter selektivnega usmerjanja lova znotraj populacij in med njimi.

3. Vedenjska ekologija: Obnašanje živali, socialni odnosi in življenjski teritoriji ter zahteve v gozdnati krajini; razporeditev rastišč glede na strukturo gozdov in primernost habitatov v prostoru. Raziskave na severu kažejo večje oddaljenosti med rastišči divjega petelina kot v Sloveniji. Povprečne oddaljenosti na Norveškem so med 1,5–2,0 km (GJERDE / WEGGE / ROLSTAD 1999), torej več kot pri drugačnih fitoklimatskih pogojih v Sloveniji, kjer so razdalje od 700 do 1.700 m (ČAS 1996). Raziskave v gozdovih na ploskvah s polmerom pod 300 m okoli centrov rastišč divjega petelina niso več zadostne. Veliko teh raziskav delajo na ploskvah s polmerom 500 do 1.000 m.

4. Metodološke študije: Modeliranje za ohranjanje gozdnih kur. Uvajajo se študije viabilnosti populacij gozdnih kur (population viability analysis - PVA) oziroma študije minimuma viabilnosti populacij (MVA) s stohastičnimi procesi in z determinističnimi dejavniki, kot so kakovost in fragmentacija habitatov ter pritisk plenilcev (GRIMM / STORCH 1999). Problem primerjave podatkov in trendov med državami predstavljajo podatki, ne modeli. Dan je bil predlog za odstop podatkov v skupno bazo, s čimer pa se mnogi niso strinjali. Referenti so predstavili tudi nova področja raziskav o vplivu sevanj, možnosti naselitve divjega petelina, primerjave geografske razporeditve in genetskega porekla divjega petelina na osnovi molekularnih analiz.

5. Krajinska ekologija: Predstavljena so bila proučevanja vpliva strukture in fragmentacije gozdnate krajine na izbor habitatov, preživetje naraščaja in številčnosti ter razporeditve rastišč samcev divjega petelina v gozdnatih krajinah. V povezavi s to temo je bilo zelo zanimivo predavanje o gozdnih kurah kot orodjih za proučevanje biodiverzitete v gospodarskih gozdovih in gozdnatih krajinah v severnejših deželah na severni polobli (ANGELSTAM 1999), saj v tem prostoru ni tako dobro raziskanih živalskih vrst, ki bi bile tako primerne za primerjave ohranjenosti gozdnih ekosistemov in krajin kot gozdne kure. Priporoča začetek prenašanja rezultatov mnogih raziskav o življenjskih zahtevah gozdnih kur v gospodarjenje z gozdovi in prostorom. Prav tako je dr. Ilse Storch iz Nemčije

potrdila pomen gozdnih kur kot bioindikatorjev ohranjenosti gozdov oziroma naravnih struktur habitatov. Ta dejstva smo že ugotovili in jih upoštevamo tudi v Sloveniji (ČAS 1996, ČAS / ADAMIČ 1998).

6. Gospodarjenje s populacijami in ohranjanje habitatov: Predstavljene so bile raziskave vplivov različnih konceptov gospodarjenja z gozdovi in prostorom, vpliva turizma ipd. na populacijske gostote. Predstavljena je bila primerjava statusa, ogroženosti in ohranjanja gozdnih kur po svetu (STORCH 1999), razporeditev rastišč ruševca v gospodarskih gozdovih na Škotskem, primerjava divjega petelina in žolce kot bioindikatorjev.

7. Mnogostranski pristopi za prihodnje: Poleg splošnih ugotovitev o zelo zaskrbljujočem upadanju številčnosti populacij gozdnih kur po svetu zaradi negativnih vplivov človeka (STORCH 1999) so bili podani tudi rezultati o vzpodbudnih trendih. Ponekod se že kažejo pozitivni rezultati prizadevanj za ohranitev vrst in povečevanje populacijskih gostot. Tako so na Kitajskem s prepovedjo golosečenj v gorskih predelih in z izločitvijo nekaj naravnih parkov že dosegli naraščanje populacijske gostote kitajske kure (*Bonasa sewerzovi* 1873) ene od endemičnih vrst gozdnih kur na Kitajskem (SUN 1999). Prav tako so v prerijah Severne Amerike s prepuščanjem vegetacije delnemu zaraščanju omogočili dvig številčnosti ene od tam živečih gozdnih kur. To sta poučna primera tudi za evropske vrste in razmere.

Ob zaključku simpozija je bilo poudarjeno, da se število raziskav na tem področju po letu 1930 povečuje, najbolj pri proučevanju divjega petelina in na področju krajinske ekologije (I. Storch).

Na osmem mednarodnem simpoziju o gozdnih kurah v Rovaniemiju na Finskem je bilo slišati veliko zanimivega in poučnega. Mi imamo raziskave na tem področju in predvidene ukrepe za varstvo habitatov v predgorsko-gorskem gozdu s prilagojenim gozdnogospodarskim načrtovanjem in ukrepanjem dobro zastavljene, mednarodno primerljive in zanimive.

Slovenija je bila predstavljena s posterjem, ki prikazuje vpliv spreminjanja gozdov z zaraščanjem pašnikov v zadnjih 210 letih na zakonitosti populacijske dinamike divjega petelina v zadnjih 120 letih (ČAS 1999). Zaradi svojstvenosti je tema pritegnila pozor-

nost plenarnih predavateljev. Raziskava je bila predstavljena tudi v knjigi povzetkov in bo objavljena.

Vzpostavljeni so bili stiki z raziskovalci s Švedske in Norveške ter Avstrije in Italije, ki so dali pobude za skupne ali primerjalne raziskave in sodelovanje s Slovenijo. Izražene so bile želje po raziskovalnem sodelovanju s strani znanstvenikov iz Nemčije, Francije in Velike Britanije.

Zahvala

Obisk simpozija sta omogočila Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Ministrstvo RS za znanost in tehnologijo v sklopu raziskovalnega projekta CRP- gozd: Prosto živeče divje živali v gozdnih ekosistemi in krajinah; ogrožene vrste - gozdne kure.

Viri:

- ANGELSTAM, P. 1999. Grouse as forest biodiversity management tools.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 16.
- ČAS, M., 1996. Vpliv spreminjanja gozda v alpski krajini na primernost habitatov divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.).- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, magistrsko delo, 144 s.
- ČAS, M. / ADAMIČ, M., 1998. Vpliv spreminjanja gozda na razporeditev rastišč divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.) v vzhodnih Alpah.- Ljubljana, Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 57, s. 5-57.
- ČAS, M. 1999. The influence of forest changes in alpine Slovenia on the dynamics of the Capercaillie population density.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 21.
- GJERDE, I. / WEGGE, P. / RÖLSTAD, J., 1999. Lost hotspots and passive female preference: the dynamic process of lek formation in capercaillie grouse.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 28.
- GRIMM, V. / STORCH, I., 1999. Modelling for Grouse conservation: assessing population viability and minimum viable population size.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 29.
- LINDEN, H., 1999. The research programme for Finnish grouse.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 40.
- RANTA, E., 1999. Understanding dynamics of populations: Finnish grouse as an example.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 47.
- STORCH, I., 1999. Status, threats, and conservation of grouse worldwide: an overview.- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 29.
- SUN, YUE-HUA, 1999. Distribution and status of Chinese grouse (*Bonasa sewerzovi*).- The 8th International Grouse Symposium, Rovaniemi, s. 54.